

ЧИТАЛИЩЕ

ПОВРЕМЕННО СПИСАНИЕ

(Излѣзва дважди въ мѣсеца).

СЛАВЕНСКАТА ВЗАИМНОСТЪ. (*)

3). Поляцкѣ.

Полвинъ вѣкъ подиръ паденіето на Чешкото господарство, загубила вече независимостътъ си и Полша. И въ Полшѣ было основано силно господарство, което, обаче, испослѣ, поради непрѣстаннитѣ дѣленія въ княжескый родъ и поради възвышеніето на аристократіѣтъ, вълнувало ся комай два вѣка съ голѣмы смутове и само въ началото на XIV вѣкъ ся възродило изново, като едно политическо цѣло. Полша была принудена да ся отрече отъ голѣмкѣтъ задачъ който задираше Болеславъ храбрый и ся помжчилъ да ѣх осществи еще Болеславъ Кривоустый, отъ тѣзи голѣмѣтъ задачъ — да съедини западного славенство въ едно цѣло, или баремъ да го защищава отъ завоевателнитѣ Нѣмцы, най-вече по това дѣто че сама по себе си, и поради раздробеніето си нѣмала доволно силы, щото да отвори и да кара съ продължителнѣ сполукѣ борбѣтъ съ Нѣмскѣтъ имперіѣ. Влияніето на Полшѣ върху Западно-славенскы-

(*) Виждь Брой 2.

тѣ земи загыжло за всякога; подиръ това на тѣхъ, о-бращали вниманіе само малцина отъ мыслящитѣ людіе изъ Поляцкитѣ. Полша отвържила вниманіето си отъ Западъ, за голѣмъ щърботъ на всичко Западно славенство па и на самъ себе си, и обържила го повечето на истокъ, на рускитѣ земи.

Съ теченіето на врѣмето Полша достигнѣла да завладѣе всичкѣ югозападнѣ Русіѣ. Русскитѣ земи были присъединены на Полското господарство отчасти непосредственно, каквото Червонѣ Русіѣ, а повечето ся приложили ней на едно съ Литвѣ. Туй съединеніе на Полшѣ съ Литвѣ (1386 г.) ся случило особенно поради въ-дворяваніето на нѣмскитѣ рицари въ Прусіѣ и въ другитѣ балтійскы земи, отдѣто тѣ наченжли испослѣ да утѣсняватъ и Полшѣ и Литвѣ. За да можтѣ тѣхъ да усмирятъ двѣтѣ тѣзи царства ся нуждаяли въ взаимнѣ помощъ и въ съединеніе на силитѣ си. Борбата на Полшѣ и на съединенихтѣ съ неѣ Литвѣ срещу Нѣмцѣтѣ ся продѣжавала до половинъ вѣкъ и водена была съ голѣмо ожесточеніе, именно така, както борбата на Нѣмцѣтѣ съ балтійскитѣ Славены, на којто и была продѣженіе. Тая борба ся свършила съ силно ослабваніе, но не съсъ свършено унищоженіе на рицаритѣ, както бы трѣбало да стане за осигоряваніе на Полшѣ и въобще на Славенството.

Наедно съ тѣзи въшнѣхтѣ борбѣ съ Нѣмцѣтѣ, Полша трѣбало да започене и вътрѣшнѣ борбѣ съ нѣмскы элементъ, който, като погълнѣлъ Лабскитѣ и Балтійскитѣ Славены, все по-силно потискалъ и връзъ Поляскитѣ земи. Найнапрѣдъ ся понѣмчила Силезія, и то по-вечето при съдѣйствіята на тамшнитѣ князове, на велможитѣ, на черквитѣ и на многобройнитѣ нѣмскы колонисты въ градоветѣ и въ селата. Изъ Силезіѣ нѣмцината приниквала по-далеко на Истокъ, въ соб-ствениѣ Полшѣ, а найвече въ градоветѣ и въ духов-вото сѣсловіе. Дори и нѣкои Пястовичи благопріятство-вали на Нѣмцѣтѣ и на тѣхнитѣ нравы; въ Краковъ, въ Познанъ, дори и въ Львовъ нѣмскыитѣ языкъ го-сподетвоваъ, или былъ доста распространенъ, до самыи край на XV столѣтіе. Ный видимъ еще въ половинхтѣ

на XV вѣкъ да ратува силно противу тѣзи злоупотре-
бенія, противу туй срамотно и вредно за Поляцитѣ, по-
ложеніе на работитѣ, славныйтѣ Поляшкый Патріотъ
Іоаннь Остророгъ.

Съ възвышеніето на народнѣтъ шляхтѣ ¹⁾ поляш-
кѣ и съ упаданіето на градоветѣ, настанѣла рѣшител-
ната реакція срѣщу нѣмчешинѣтъ въ Полшѣ. Въ те-
ченіето на XIV и XV вѣкъ поляшката шляхта, придо-
бывала си все по-голѣмы правдини и станѣла най-по-
дирь, една сама и привилегирована корпорація ²⁾ въ
Полшѣ, една сама законодателна власть; градоветѣ из-
губили всяко политическо значеніе, простыйтѣ народъ
станѣлъ подданикъ на шляхтѣтъ. Полша станѣла съ-
вършенно шляхтско-демократическа република. Както
въ първоначалнѣ Полшѣ и въ Литвѣ, тѣй и въ Рус-
скытѣ земи, съединенытѣ съ Полшѣ чрѣзь Любленскѣ-
тѣ Уніѣ (1569), шляхтата была единственый законный
прѣдставитель.

Между това, когато въ съсѣднытѣ земи — въ Че-
хїѣ, Германїѣ, Русїѣ и въ другытѣ, властѣта на ца-
ря ся засилвала все по-вече въ щѣрботѣ на народното
прѣдставителство, и доволно ся образуввала безуслов-
ната монархїя, най-новото съсрѣдоточвано господарство,
— въ Полшѣ царьтѣ все по-вече и по-вече ся лишаваль
отъ могуществото си и станѣлъ най-послѣ, само орѣ-
діе на господствующето шляхтско съсловіе.

Наедно съ това въ Полшѣ все по-грозно ся изда-
вало напрѣдъ вѣковото бѣдствіе за всичкото Славенско
племе, което проистичало отъ различіето на вѣроиспо-
вѣданіето, — това сѣ онѣзи религіознытѣ прѣспирни,
които, по обычайтѣ на тогашнытѣ вѣкове, прѣнасяли
ся и на политическѣтъ почвѣ. Вече хуситското дви-
женіе, което было причинѣ за по-голѣмо възвышеніе
на славенскѣтъ народность въ Чехско, а въ сѣщото
врѣме побъркало на най-тѣсното сближеніе на Поляци-
тѣ и Чехытѣ, защото хуситизмьтѣ не проникыль въ

¹⁾ Съсловіе отъ ниското поляшко дворянство.

²⁾ Тѣло и съсловіе отъ чиновници въ нѣкои части на упра-
вленіето.

Полшѣ съ такъвѣзи силѣ, щото да сломятъ могущест-
вото на Иерархіѣтѣ, която испослѣ ся стремила съ
всевъзможны срдѣства да побъркѣ или да ослаби сно-
шеніята на Поляцитѣ съ « еретическитѣ » Чехы.

Поради това дѣто че бѣхѣ ся присъединили на Пол-
шѣ много русскы земи, католическото и православното
исповѣданія ся сблѣскали въ Полшѣ и въ Литвѣ. Гос-
подствующитѣ въ двѣтѣ по-послѣ съединены царства
родѣ на Ягайловичитѣ, като приели католичеството, счи-
тали за свой дългъ да го распространяватъ и между
православнитѣ си подданницы. Не малко побуждало
къмъ такъвъ дѣйствиѣ и туй обстоятелство, щото е-
динъ отъ митрополититѣ всея Русіи (Исидоръ) приелъ
Флорентійскѣтѣ униѣ на источнѣтѣ и западнѣтѣ Чер-
квы, по слѣдствие на косто распространеніето върхов-
нѣтѣ власть на папѣтѣ между православнѣ Русіѣ
придобыло нѣкакъ си юридическѣ формѣ.

Но тѣзи униѣ не іѣ приелъ русскій народъ и въ един-
ственното самостоятелно русско господарство, въ Мос-
квѣ, тѣя была съвсѣмъ отвърлена; като исчезнѣла на-
скоро съвършено комай—а най-вече слѣдъ грѣмодно-
то распространеніе на протестантизма въ Полшѣ и въ
Литвѣ,—униѣта само по-късно была възобновена за по-
голѣмѣж щърботѣ и за гибель на Поляшкото царство и
на Поляшкый народѣ. Смѣсваніето на религіознитѣ
въпросъ съ политикѣтѣ—дѣло необыкновенно въ вѣ-
ротършимѣтѣ Полшѣ отъ XVI вѣкѣ—отъ крайтѣ на
този вѣкѣ ся засилвало все по-вече и по-вече и станѣ-
ло главна причина за враждебното сблѣскованіе на по-
ляшкото и Русско-Московското царства. Между това,
послѣднето вече было ся възвысило значително, въ слѣ-
сѣдство на Полшѣ и Литвѣ, и като самостоятелна рус-
ска държава придобыла си подиръ това по-голѣмѣж при-
тетателнѣ силѣ и къмъ другитѣ русскый народѣ що
оставалѣ.

4). Русскыйтѣ народѣ.

Русскыйтѣ народѣ, както вече заблѣжихмы по-
горѣ, былѣ изнай-напрѣдъ объединенъ въ едно господар-

ственно цѣло отъ варяжскыѣ князеве. Символь на народното русско единство, освѣнъ единѣтъ языкъ, единото устройство и единѣтъ православнѣ вѣрѣ, былъ еще и княжескыѣ родъ на Рюриковичитѣ, който владѣяль на Русіѣ изобщо, като ималь на главѣ най-старыйтъ въ родѣтъ, великый князь, който живѣяль изначало въ Кіевъ, а послѣ, отъ 1169 год., во Владиміръ на Клязмѣ. Възъ великыйтъ князь имало много и удѣльны князеве, бройтъ на които все по-вече ся уголъмяваль.

Пространныѣ земли на Источнѣ Европѣ мамили къмъ колонизаціѣ и русскыѣ народъ ся въсползуваль отъ това напълно, като ся распространяваль и своевольно, и по поканваніе на князевѣтъ, най-повече на Истокъ между чудскыѣ и татарскы племена, или като ги истыкваль или си ги *ассимилирваль* и токо кажи подчиняваль. Именно тука, въ прѣдѣлытъ на племената Славенско и Чудско, около градѣтъ Владиміръ, ся поселиль испослѣ великыйтъ князь русскый, прѣдставительтъ на всичкый княжескый родъ, а поради това и на всѣ Русіѣ, и тукъ была турена основата за срѣдоточіе на бѣдущѣтъ русскѣ монархіѣ.

Между това когато въ другыѣ мѣста на Русіѣ, каквото въ Кіевѣ, Владиміръ Волинскый, Смоленскъ, Полоцкъ, Новгородъ, Псковъ и др. при непрѣжесваныѣ прѣшпирни и междоусобія на князевѣтъ, народѣтъ придобываль все повече вліяніе на общественныѣ работы, приканваль и отдалечаваль князевѣтъ по волѣтъ си, рѣшаваль всичко на своитѣ *вѣчи* (сѣборы) и въобще прилагаль на животѣтъ древне-славенскыѣ демократическы начала и наредбы, — положеніето на работытъ во Владиміръ было друго. Тука на сѣвероистокъ по-рано исчезваль древнерусскыѣ наредбы, унищожава ся началото на родовото Старшинство, ослабватъ родовыѣ свѣрскы между княжескыѣ линіи; вмѣсто цѣлыѣтъ родъ излѣзва по-вече на лице тѣсното семейство на княза, и всяко отъ тѣхъ ся стрѣми да си подчини другыѣ що оставали. Тука волята на народа, що ся заявлявала на вѣчитѣ, взела вече да ся оставя по-настранѣ и на нейно мѣсто все повече и повече взела да хваща мѣсто волята на князя.

Въ половинѣтъ на XIII вѣкъ при нашествіето на Монголитѣ, Руссія ако и да была парализирана на дълго врѣме, разсѣчена тѣй да кажемъ на двѣ части, — но отъ другѣ странѣ, съ това ся дало по-силенъ потикъ за да ся образува могущественно русско господарство. Монголитѣ не ся вмѣсвали въ вѣтрѣшнитѣ отношенія на Русіѣ, като ся задоволявали съ даноцитѣ и съ признаваніето на върховнѣтъ имъ власть. За това имъ трѣбало посрѣдникъ, и най-сгоденъ такъвъ прѣдставитель на всичкѣ Русіѣ за великитѣ ханове былъ великыйтъ князь. Така могуществото на този князь взело значително да ся въздига; древнитѣ права на родовното старшинство все повече исчезвали; великокняжеското достоинство достигалъ този князь, който съумѣялъ както и да е да спечели пріятелството и расположеніето на Хана.

Достоинството на великы князове достигнѣли въ първѣтъ половинѣ на XIV вѣкъ, московскитѣ князове, и сполучили да го спазятъ вече на всегда. Москва, столица изнаѣ-напрѣдъ на едно малко княжество, отъ това врѣме на сѣтъ, поради умнѣтъ политикѣ на князоветѣ си, станѣла срѣдоточіе на источнѣ Русіѣ: Най-послѣ въ Москвѣ исчезватъ съвършенно родовитѣ и княжескитѣ отношенія и даватъ мѣсто на идеѣтъ на господарството. Московскитѣ князове като были въ едно и това врѣме великы князове « на всичкѣ Русіѣ, » — пръвъ ся нарѣклъ така Иванъ Калита — распространявали прѣдѣлѣтъ си различно — съ купуваніе на удѣлы, съ завоеваніе и др. Въ тѣхното семейство прѣстолѣтъ прѣминувалъ само отъ бащѣ на сынѣ, силата на отдавешнитѣ княжескы дружины ослабвала, отъ дружинницитѣ ся образовали осѣднѣли крупны земевладѣлцы, които, като бывали щедро възнаграждаваны за службѣтъ си, благопріятствovali и способствовали за засилваніето на московското господарство. Могуществото на московскый князь възраствало еще и съ това, дѣто че много удѣлни князове отъ рюриковичитѣ идвали въ Москвѣ да служатъ на богатыйтъ великый князь и ставали неговы болѣри; родовитѣ отношенія ся измѣнявали въ служебны отношенія, родственнитѣ удѣлни князове прѣвраща-

ли ся въ подданны, подржчници на великий князь, или, както испослѣ ся наричалъ той, царь. Освѣнь това, Москва си придобила по-гольмо вліяніе съ това, щото станѣла мѣстопрѣбждваніе на русскый митрополитъ. Така, и черквата поддржжала засилваніето на новѣтѣ русскѣ монархіѣ. Найпослѣ, самъ сѣвероисточныйтъ народъ на Русіѣ, по характеръ повечко серіозень, по-малко при-выкнѣлъ къмъ древне-русскѣтъ свободѣ, не обычалъ непрѣкжсванитѣ княжескы междуусобицы, желаятъ трай-ны редове и за туй способствовалъ на засилваніето на могущественнѣтъ централнѣ власть. Московскытъ князове ся освободили отъ татарското иго и образовали силно господарство, въ което всичкото рѣшавала волята на великий князь, токо кажи отъ никого и съ нищо неограничената. Личнитѣ интереси трѣбало да ся подчиняватъ впълно на интересытъ на цѣлото, на интересытъ на Государството, прѣдставителъ на което былъ само господарьтъ.

Таквожь было развитіето на сѣвероисточнѣ Русіѣ. По-друго было развитіето на югозападнѣ Русіѣ, страшно разореннѣтъ отъ нашествіето на Монголытъ. Наистинѣ галицкытъ Романовичи ся стремили да събержтъ и южнѣ Русіѣ въ едно цѣло, но това не имъ ся вдало и тази задача взели на себе си иностранцытъ — Литовци. Воинственнитѣ князове литовскы, като ся въсползували отъ татарскытъ бѣдствія и княжескытъ усобицы, излѣзли изъ покрайнѣманскытъ земи и въ теченіето на единъ вѣкъ (1250-1350) събрали въ едно всичкѣ юго-западнѣ, покрай-днѣпровскѣ Русіѣ.

Тѣй, до сѣвероисточнѣ Русіѣ, Москвѣ, образова-ло ся второ русско господарство, югозападна Русія, Литва, отъ Балтійското море до Черното, отъ Бугъ до самий Смоленскъ: защото въ тѣзи държавѣ народонасе-леніето повечето было русско: собственитѣ Литвенци завземали само сегашнытъ си земи на горній Немань, а че и устройството было русско, тамъ господетвовали русскый языкъ и православното вѣроисповѣданіе, — жесто-кытъ князове и велможи отъ литвенско происхождение примали русскѣтъ народность и православното вѣроис-повѣданіе. Дѣлто врѣме двѣтъ тѣзи русскы господар-

ства ся борили за първенство, и тази борба не ся прѣкратила и тогазъ, когато Литва и съсѣдната Польша ся съединили, посредствомъ литвенскѣхъ династїѣхъ на Ягайловичитѣ, въ едно господарственно цѣло, ако и да е было изнайнапрѣдъ доста шатко и нетолкозъ оздравено.

Особно мѣсто въ русскѣхъ исторїѣхъ занимава Новгородъ Великій, който като былъ отдалеченъ отъ срѣдоточїето на Руссїѣхъ, наедно съ Псковъ и Вяткѣхъ (Хлыновъ), спазилъ си древне-славенското устройство по-здълго врѣме, отъ колкото която и да е друга русска областъ. Великитѣ Русскы князове, занимаѣи съ други работы, доволствовали ся отъ отдалеченный Новгородъ само съ това дѣто да признава тѣхнѣхъ върховнѣхъ власть и не бутали республиканско-демократическото му устройство. Въ Новгородъ, подирь князя, отнайнапрѣдъ избирають, когато тѣѣ искали Новгородцитѣ, былъ избирающий посадникъ тысяцкий и други сановници врѣменно избираемы отъ народа; древне-славенското вѣче господствовало въ пѣлнѣхъ силѣхъ. Но туй устройство на сѣверо-русскытѣ общины не отговаряло на направлението що было взело безусловното русско господарство; и то при сгоденъ случай, унищожило независимостьтѣхъ имъ и присъединило си широкытѣ владѣнія Новгородскы, Вятскы и Псковскы.

Демократическытѣ и республиканскытѣ начала, истиканы изъ сѣвероисточнѣхъ Руссїѣхъ, и доведены до упадѣкъ въ югозападнѣхъ, поляшко-литвенскѣхъ Руссїѣхъ подъ влїяніето на шляхтѣхъ, намѣрили си *приютъ* на самытѣ окраины на русскый мїръ, и тука, като наченемъ отъ долній Днѣпръ на истокъ до Яика (Уралъ), образували ся демократическы *волны казашкы общины*: въ *радытѣ* и круговетѣхъ на казацитѣ на Запорожьѣ, на Донѣ, Яикѣ и на Терекѣ вѣскрѣснѣли вѣчитѣ и другытѣ древнерусскы нареды.

Великитѣ князове московскы и «на всичкѣхъ Руссїѣхъ» като ся засилили съ унищоженїето на независимостьтѣхъ на Новгородъ, подирь това обърнѣли вниманїе на югозападнѣхъ, литовскѣхъ Руссїѣхъ, коїкто по право считали своїхъ «отчинѣхъ» (то-есть собственость) по правдѣда, Владимира Светаго. Да съберѣтъ всичкытѣ русскы

земи, да направятъ законныйтъ титулъ «на великий князь (исполдъ царь) на всичкъ Русіѣ», дѣйстви-теленъ фактъ, — къмъ това прѣимущественно были унж-тены всичкытъ стремленія на московскытъ господари.

За достигане на тѣзи цѣль много имъ помагало самото положеніе на православното исповѣданіе въ Литвѣ и Полшѣ, на което принадлежала по-голѣмата часть отъ тамшното народонаселеніе на Бѣлѣ, Чернѣ, Черво-нѣ и Малѣ Русіѣ (Русинцы), и която не ся ползувала отъ еднакъви правѣ съ господствующытъ католицизмъ.

ПРИРОДНА ЧАСТЬ.

I. ВЪЗДУХЪТЪ. (*)

Най-повѣлителната наша потреба. — Безъ въздухъ нѣма животъ. — Исторически. — Съставтъ на въздухътъ и опити за да ся докаже. — Свойствата на въздуха. — Въздухътъ е просто или механичско смѣше-ние. — Вѣтрътъ е въздухъ, който тече. — Кой въздухъ е нечистъ и нездравъ. —

На чело на необходимытъ потреби, които ни са налагать отъ природата, безъ всеко съмнѣние сѣ потре-битъ да ядемъ, да пиемъ и да спимъ.

До дѣто гладътъ е само умалителността, вкусното и изящно приправяне и готвенъе на ястыята; до дѣто жаждата е само поприсжханъето на устата, което да-ва толкозъ голѣма прелестъ на една чашка прѣсна во-

(*) За въздуха и неговото влияние върху животнытъ и рас-тенията е печатана на Български една превъсходна книж-ка: вижъ «Дѣтека Библиотека», № 2, издацие 2, Буку-рець 1872.

дица, до дѣто сънѣтъ е сладкото уморяванѣе, което ни прави вечерь да желаемъ успокояванѣето, тѣзи първоначални потреби искать да ги удовлетворимъ повече отъ привличанѣе на удоволствието нежели отъ строгото насилванѣе на болката.

Но забавимъ ли тѣхното удовлетворяванѣе, сирѣчь окъснѣемъ ли отъ яденѣе, пиенѣе или спанѣе, тѣзи потребности ни са налагать като неумолими господари и ни заповѣдвать чрезъ мъченѣе. Кой може да си помисли безъ страхъ за теглилата, за притѣсненията отъ гладя и отъ жаждата.

Но трѣбва да ви кажж че има една потреба, има една нужда, предъ която гладьтъ и жаждата, колко силни и да сж, млѣкватъ, оставать като второстепенни; една потреба, която всѣкога ся появява, и никога са не запълнюва, никога са не удовлетворява, която усѣщами непрестанно, будни или заспали, денъ или нощъ, на всѣки часъ и на на всѣка минута. Можете ли позна коя е тѣзи потреба? — То е потребата отъ въздуха.

Въздухьтъ е толкозь потребенъ за поддржаньето на живота ни, щото не е оставено намъ да го употребявами когато ни са поще, както правимъ съ еденьето и пиеньето; това е наредено тѣй за да бждемъ запазени отъ злочеститѣ послѣдствия които бихж ни сполѣтъли отъ едно най-малко забравянье да удовлетворявами тѣзи всѣкиминутна потреба. Тѣй да кажемъ, ний безъ да щемъ и безъ да знаемъ въздухьтъ са вмѣква въ нашето тѣло за да извърши своята роль.

Тѣй, ний преди всичко друго живѣемъ отъ въздухъ, обикновенната наша храна иде на втори редъ. Потребата отъ еденѣе са усѣща отъ едно дълго време до друго; но не е тѣй съ потребата отъ въздуха; нея ний усѣщами непресѣкнжто, всѣкога повелителна, неумолима.

Опитайте са една минута да запрете влѣзванието на въздуха въ тѣлото си, като запушите неговитѣ пхтища: устата и ноздритѣ (носнитѣ дупки). Токо речн завчасъ вий са задушавате и усѣщате че быхте загинажли безъ друго ако туй състояние са продължеше за малко.

Но не дѣйте си помыслиа че въздухътъ е налагающа потребба само за челоуѣка. То е такъвъ сжца потреба за всички животни, като захванемъ отъ малкий молецъ, едвамъ видимъ съ просто око, дору до колоситѣ на творението, каквито сж слонътъ, китътъ и други. Тѣвъ животни, които живѣйтъ само у вода сж както тѣзи, които живѣйтъ на сушата. Тѣ, воднитѣ животни не могатъ живѣ въ водата ако нѣмаше въ нея стопень въздухъ; ако водата е възварена или чрезъ други начинъ е изгоненъ въздухътъ ѝ, тѣ загинватъ.

Физиката прави единъ поразителенъ опитъ за да покаже колко е потребенъ въздуха за живѣнето на всѣко едно животно.

Гуждатъ едно живо животинче, напимѣръ едно птиче подъ стѣклянный похлупакъ на една пневматическа макина — тѣй са нарича една направа, чрезъ която можемъ испразни въздуха въ едно затворено мѣсто.

До дѣто въздухътъ са испразни, истеглянъ отъ смъркалото на макината, вий гледате птичето да са върти, да са напѣва съ едно ужасно на гледъ безпокойство, и пада умирающе. Щомъ са закѣснѣ да му са не впусне въздухъ въ стѣклянный похлупакъ, клетичкото птиченце умира, умира съвсѣмъ, и нищо не е възможно да го възкреси, да го съживи. Но ако са впусне о-време въздухъ, дѣйствието му ще може да го съживи, тѣй както подухванъето съживява и распаля единъ огънь, който е билъ на угасване комахай. Този видъ смъртъ отъ нѣманъе на въздуха са нарича асфиксия — *задушаванъе*.

На мѣсто да испразнями въздуха съ пневматическа машина, ний можемъ само просто да облѣпимъ краищата на стѣклянъ похлупакъ, да забранимъ на вѣншия въздухъ да влѣзва, и да оставимъ животно на само себе. Въ такъвъ случай птичето щѣше да поживѣ нѣколко време и толкозь повече колкото по-голѣмъ бждеше стѣкленний похлупакъ. Но трѣбва да ви кажѣ че най-на-сетнѣ то щѣше да капне и издѣхне. Сжщо, една западена свѣщъ, ако са гуди подъ единъ похлупакъ отъ вредъ затуленъ и облѣпенъ, ще погори нѣколко време и най-послѣ ще угасне. За да живѣ жи-

вотното, потребенъ му е въздухъ, за да гори свѣщта потребенъ е въздухъ. Въздухътъ трѣбва да са подновява за да са продължава живота, въздухътъ трѣбва да са подновява за да трае горѣнето.

* * *

Отъ всичко казано до тукъ, вий разбирате твърдѣ добрѣ голѣмата важностъ, грѣмадната роль, която играе въ природата туй въздухообразно тѣло, което наричати въздухъ. Когато е тѣй има си твърдѣ мѣстото и заслужва да продължите нинѣшния ни расказъ, въ който ще ви прикажъ, какво нѣщо е въздухъ, отъ що състои той, каквы сж неговитѣ физически и химически свойства и други любопитни, интересни нѣща.

Но най-напредъ трѣба да ви кажъ че какъто водата въ старо време и въздухътъ сж гледали и мисляли за едно просто тѣло, за единъ *елементъ*. Това е било тѣй много време. Но науката по природнитѣ и положителни знания са не забавяла да поясни, всички тъмни и непознати работи. Науката опровергнижла мнѣнието на старитѣ и, какъто ви приказахъ въ расказа си за водата, доказала че въздухътъ е сложно тѣло, сирѣчь че може да са разложи на двѣ или на повече прости тѣла. Было е преди двѣстѣ години когато учени людѣ, каквото Жанъ-Рея, Шеела а особито прочутий и славний Лавоазие, залѣгнали отъ все сърдце за да учжтъ и предирватъ какво нѣщо е въздухътъ и отъ що състои той.

Тѣзи разумни хора съгледвали че когато са нагорѣщявали металитѣ ставали по-тѣжки, наголѣмивали. Лавоазие поченѣлъ да са мжчи за да налучка тѣзи нѣща, и случайно издирилъ съставатъ на въздуха. Той налѣлъ въ една колба живакъ, — малко валчесто стѣкляниче съ прикривена шийка — и захванѣлъ да го вари. Дванайсетъ дни изминжли и Лавоазие съгледалъ че отгорѣ живакътъ са покрылъ съ червени луспички; освѣнь туй вжтрѣ въ колбата останѣлъ такъвъ газъ, въ който западената свѣщъ угаснувала. Като знаялъ че въ колбата нѣмало друго освѣнь живакъ, Лавоазие помислилъ че въздухътъ е измѣнилъ своя съставъ.

Мислилъ този ученъ человекъ, мислилъ, най-послѣ прибралъ тѣзи червени луспички, гудилъ ги въ друго едно стъкляниче и силно го сгрѣлъ. Тогазъ той съгледалъ че червенитѣ луспици са преобрѣщатъ пакъ на живакъ, и още, че една парица са отдѣлила, която той събралъ внимателно въ една трѣбичка (масурче).

Въ тѣзи парица една угаснѣла свѣщъ, на която фитилото было още червено, можала да са запали. Тя парица била газъ *кислородъ*, който предъ малко билъ издиренъ отъ Шеле. Другийтъ газъ, въ който запалената свѣщъ изгаснувала, билъ *азотъ*.

Не можете си представи колко голѣма е била радостъта, колко прехласнатъ е билъ въсторга на този безсмъртенъ химистъ. Но той искалъ да са увѣри въ откритието си, че въздухътъ е съставенъ отъ двѣ прости тѣла — едно горливо а друго не горливо — и за туй смѣсилъ двата газа и направилъ чистъ въздухъ.

Опытътъ на Лавоазие направили подиръ него много химици и всички останѣли съгласни че въздухътъ е съставенъ отъ двѣтъ стихии — кислорода и азота. Но ученитѣ тѣзи хора сж не спрѣли тамъ. Тѣ искали да знайтъ по колко части кислородъ и по колко азотъ са нахожда у въздуха. За това тѣ употребили фосфора, вещество, което влѣзва въ състава на кибритнитѣ клечки, което лесно са пали и гори.

Тѣ направили този опитъ. Зели една трѣбичка, запушена отъ едната страна, която и раздѣлили на нѣколко равни части, бѣлѣжени съ рѣзки. Вжтрѣ въ трѣбичката гудили една прѣчица фосфоръ. И съ дѣното на долу обрнѣли я въ една чашка съ вода. Фосфорътъ като горялъ погълталъ кислорода и неговото мѣсто са замѣстало съ вода, която напълнила до нѣйдѣ въ трѣбичката. Запълненото съ вода мѣсто показвало колко кислородъ са е погълнѣлъ и слѣдователно колко кислородъ има въ познато количество въздухъ. Мѣстото, дѣто водата не вжзлѣзла, показвало колко е азота. Тѣ са намѣрили че въ 100 части въздухъ има около 21 части кислородъ а 79 части азотъ.

Този опитъ е май недостатъченъ, и днесъ намѣсто него са употребява други единъ съ *свидометъръ*, чрезъ

който най-лесно и добръ са доказватъ частитѣ на състава на въздуха. И тъй сега вий знаете че въздухътъ състои отъ кислородъ и азотъ. Но трѣба да ви кажж че той не е всѣкога чистъ и че освѣнь тѣзи двѣ тѣла въ него са нахождатъ и други нѣкои тѣла. Химията е присмѣтнѣла внимателно и точно тѣзи тѣла и доказала че обикновенно въ сто части въздухъ са нахождатъ въ точностъ :

20, 8 кислородъ

76, 2 азотъ

4 до 6 десетхиледни части въгленна кислота,

6 до 9 хиледни части водни пари.

Освѣнь туй, въ въздухътъ са нахождатъ и нѣкои дири отъ въглородистъ водородъ, отъ аммоньякъ, отъ сѣристоводородний газъ, отъ фосфорна кислота и едно твърдѣ малко количество иодъ. Има твърдѣ много средства за да премѣримъ и претеглимъ съставнитѣ тѣзи части. Но ний тукъ оставями тѣзи мѣрки и теглилки. защото ще ни заведжтъ на далечъ. Като знаете че въздухътъ състои отъ двѣ прости тѣла кислородъ и азотъ, трѣбва да ви кажж че тѣзи тѣла не сж и съединени една съ друга както това става съ двѣтѣ съставни тѣла на водата. Двѣтѣ първоначални тѣла на водата сж съединени по-между си химически; съ други думи водата е *химическо съединение*, а въздухътъ *механическо смѣшение* или проста смѣсь. — Химическо съединение е когато двѣ тѣла са съединяватъ та правѣтъ едно тѣло, което не прилича на съставнитѣ тѣла. Механическо смѣшение или проста смѣсь е когато съединенитѣ тѣла не губѣтъ първитѣ си свойства. Да земемъ за примѣръ водата. Тя състои отъ два газа, безъ цвѣтъ и безъ вкусъ отъ който единътъ гори, — водородъ, а въ другий тѣлата горѣтъ — кислородъ. Водата въ нищо не прилича на тѣзи двѣ прости тѣла — и тя е химическо съединение.

До скоро ученитѣ мисляли че въздухътъ е химическо съединение. Но работата не е тъй, защото и кислородътъ и азотътъ не измѣняватъ своитѣ свойства. Напримѣръ ако смѣсимъ 21 кислородъ и 79 азотъ, ний ще имами въздухъ, безъ да стане нѣщо особито, което

са проявява въ химическитѣ съединения, каквото топлина. Освѣнъ това, стопяването на въздуха у водата показва най-ясно че той е една смѣсь защото кислорода си опазилъ своето свойство, и повече е степенъ у водата относително азота.

Съставътъ на въздухътъ е еднакъвъ на всѣкъждѣ. Че това е положителна истина, нѣма никакво съмнѣние, защото е доказано съ опити най-убѣдителни. Единъ тактъвъ опитъ е направилъ учений натуралистъ Хумболдтъ. Той зель въздухъ изъ парижкий единъ театръ, послѣ зель отъ една много висока гора и отъ едно мѣсто твърдѣ блатисто. Тогазъ той разгледалъ всичкитѣ и намѣрилъ че тѣхний съставъ е еднакъвъ. Но вий ще попитате: защо са казва че на онуй мѣсто въздухътъ е разваленъ, не е здравъ, а на друго мѣсто въздухътъ е добръ и здравъ? — На туй причината, ще ви кажъ азъ, не е защото въ въздуха има по-малко или по-много кислородъ, но защото по нѣйдѣ въ него са нахождатъ всѣкакви въздухообразни тѣла. Особито въздухътъ е разваленъ тамъ дѣто въ него са нахожда повече вжгленна кислота; но за това по-послѣ.

* * *

Да ви прикажъ за нѣкои отъ свойствата на въздуха. — Въздухътъ е едно газообразно тѣло, прозрачно, невидимо, което нѣма ни миризма ни вкусъ. Той е най-еластическото отъ всички тѣла сирѣчь отъ топлината може да са разширява, да става най-голъмъ на обемъ. Примѣръ на това можемъ да покажемъ единъ мехуръ въ който има малко въздухъ; но щомъ го нагрѣемъ на огъня, земе да наголѣмява, наголѣмява и най-послѣ прѣсва мѣхура. Но както отъ топлината въздухътъ може да са уголъми на обемъ, сѣщо отъ студа той може да са смали.

Въздухътъ е обградилъ нашата земя като съ една повивка, която е дебела около 90 хил. аршина. Тѣзи повивка са нарича *атмосфера*. По на горѣ въздухътъ е твърдѣ рѣдкъ; а отъ 150 хил. аршина на горѣ е праздно пространство.

Старовременнитѣ хора сѣ мислили че въздухътъ

не може да са тегли, че нѣма теглилка. Но отпослѣ Галилей, Торичели и Паскаль показахъ съ много опити че въздухътъ е едно отъ тежкитѣ тѣла. Най-лесниятъ опитъ за това е едно обло стъкляниче, едно балонче напримѣрь, което можемъ да притеглимъ кога е пълно съ въздухъ. Подирь туй испразнямы въздухътъ съ пневматическата макина и като притеглями балончето пакъ, виждами че то станѣло по леко. Коего ще каже че съ колкото драма балончето е станѣло по-леко, толкозъ драма въздухъ са нахождалъ въ балончето.

Казахми че въздухътъ, както е необходимъ за сухоземнитѣ, тѣй сѣщо е и за воднитѣ животни. За това тѣ гълтатъ въздухътъ който са намѣрва въ водата. Една риба, едно птиче, едно земно животно живѣе чрезъ дишаньето; първата намѣрва вдихаемий елементъ у водата стопень, другитѣ го почериватъ направо въ атмосферата, но той е всѣкога сѣщия елементъ — кислорода. Съ опитъ химицитѣ сѣ увѣрили че въ сто части въздухъ стопень у водата 32 части сѣ кислородъ а 68 азотъ, сирѣчь водний въздухъ е по-богатъ съ кислородъ отъ атмосферний.

Че въздухътъ е тежкъ и налѣга на всички тѣла можемъ да са увѣримъ и отъ този опитъ. Върху таблата на пневматическата макина да гудимъ единъ стъклянъ *кюпка* затуленъ отгорѣ добръ съ една ципа или кожица. Като испразнями полека въздуха изъ кюпка, ний ще видимъ че мехурѣтъ са сниша и най-послѣ като не може да устои на натиска, който са извърша върху му отъ въздуха, прѣсва са съ единъ гърмежъ. Причината на гърмежа е изведнѣжъ и силното влѣзване на въздуха въ кюпка.

Споредъ точни пресмѣтанія върху единъ кубический метъръ налѣганьето на въздухътъ е равно на около 35 хил. оки. — Като земемъ една срѣдня мѣрка на челоувѣческото тѣло отъ 1 $\frac{1}{2}$ летри, ний намѣрвами че върху него са извършва едно налѣганье отъ около 52 хил. оки. Толкозъ товаръ, наистина тѣжко нѣщо, а почудното е че ний поднасями този товаръ даже безъ да го усѣцамы. Впрочемъ причината на това сѣ различнитѣ и многото газове и други жидкости въ нашето тѣ-

ло, които тъй да кажемъ, са опиратъ на всѣко налѣганье изъ вѣнъ и го комахай унищожаватъ; а друго, защото тѣзи натискания на въздуха са извършватъ върху всички страни на нашето тѣло.

Въздухътъ е гъстъ на нискитѣ мѣста а колкото са отива на горѣ той става по-рѣдъкъ и по-лекъ. Въ едно много ниско мѣсто не може да са живѣе защото тамъ всички части на нашето тѣло са притискатъ, защото въздухътъ е тежъкъ. Ако са въскачимъ на една твърдѣ висока гора ний усѣщамъ пакъ едно безпокойствие, едно мъчение, защото като въздухътъ е много лекъ и рѣдъкъ и ний не можемъ да гълтаме толкозъ колкото е потребенъ за нашето дишание.

Въздухътъ не е еднакъвъ на всѣкъдѣ и отъ къмъ топлина. Нѣкъдѣ той бива по-топълъ, другадѣ по-студенъ. Трѣбва да ви кажъ че студениятъ въздухъ всѣкога обича да тече къмъ топлий и туй течение на въздухътъ са нарича *вѣтрь*.

Туй явѣние са разбира твърдѣ лесно. Зимѣ въ запаленната соба, въздухътъ е топълъ, а вѣншния въздухъ е студенъ. Щомъ отворимъ вратата на собата то студения въздухъ са вмѣква изведнажъ на вѣтрѣ отъ долу. Въ ощото време, една часть топълъ въздухъ тече отгорѣ изъ вратата на вѣнъ. Туй ни учи че студения въздухъ е по-тежъкъ отъ топлия.

И тъй вий разбрахте че вѣтрѣтъ става отъ топлината. Различнитѣ страни на свѣта не сж нагрѣвани еднакво отъ слѣнцето, не сж еднакво топли. Въ онѣзи страна дѣто слѣнцето пече по-вече въздухътъ са стоплюва, разширява са, подига са на горѣ и са мѣчи да напълни празнитѣ пространства. Студения въздухъ, който е по-тежъкъ отъ топлий, спуща са надолѣ, бърза да изгони топлия и да са намѣсти на негово мѣсто. Туй е происхожденіето на вѣтроветѣ. Вѣтроветѣ носѣтъ различни имена споредъ мѣстата отъ дѣто вѣятъ и споредъ свойствата си. Силнитѣ вѣтрове са наричатъ *вихрушки*, еше по-силнитѣ *вихри* или *урагани*.

* * *

Казахми че въздухътъ става разваленъ и врѣди-

теленъ за здравъето, когато въ него са нахожда по-вече въгленна кислота. Въ кѣсо да ви бѣлѣжж, въгленната кислота е единъ газъ, който са не види, нѣма никаква миризма и до толкозъ е гжстъ щото можемъ да го приливами отъ единъ сждъ въ други. Въгленната кислота е вредителна дору и убийственна за животнитѣ дору и за челоуѣка. Ако гудимъ нѣкое животно въ такъвъ ссждъ, който е пьленъ съ въгленна кислота, то ще са помжчи, помжчи и най-послѣ ще умре.

Въгленната кислота става отъ горението на дървѣта, на свѣщитѣ, отъ кипѣнието на разнитѣ вещества, отъ гниението и разлаганъето на органическитѣ тѣла и прочее. Когато е тѣй вий са сѣщате изведнѣжъ зацо забоява глава тамъ дѣто гори мангалъ съ въглища, въ черква когато всички свѣщи сж запалени, и въ зимницитѣ дѣто кипи новото вино. Причината на все това е въгленната кислота, която е едно съединение отъ въгленъ чистъ и отъ кислородъ.

Кога дишемъ въздухъ въ насъ става единъ видъ горѣние и ний издишамы въгленна кислота. Ястѣята ни, хлѣбътъ, месото, зеленчуцитѣ и други заключаватъ въ себе много въгленъ. Отъ него става вжтрѣшното горѣние. Срѣдне число, ний гълтами 8 грамма (*) въгленъ на часа. Туй количество са измѣнява, отъ друга страна, споредъ възрастъта, пола, силата. Споредъ тѣзъ смѣтка, единъ челоуѣкъ който е живѣлъ 60 години изгорѣва изцѣло около 4,000 оки въглища. Грѣмадната челоуѣческа челядъ, прѣсмѣтвана на единъ мильярдъ, изгаря на часа 8 милиона оки, на дена 192 милиона, а за една година 70,000 милиона оки въглища. Чудесната камара тѣзи въглища вѣрка година щѣха да направѣтъ една планина на обиколка една левга и висока отъ 400 до 500 метра (750 аршина).

Из-между другото, кѣсъ по кѣсъ ний ядемъ тѣзи планина, и въ края на годината, ний издишамы хвѣдакъ по хвѣндакъ въгленната кислота като я распрѣсывамы въ атмосферата, за да поченемъ изново друга планина. И тѣй, колко планины въглища, отъ какъ свѣтъ-

(*) 3 грама правѣтъ единъ драмъ.

тъ е свѣтъ, чловѣчески родъ е изхвърлил въ атмосферата во видъ на въглenna кислота? Чловѣчески умъ са обърква.

При това трѣба да смѣтнемъ и животнитѣ, земнитѣ както и воднитѣ, които изгарятъ доволно въглища. Тѣ сж по-многобройни отъ насъ; тѣ населяватъ цѣлото земно кълбо, материцитѣ и моретата. Но не е туй всичко. Веществата, които гниѣтъ и извършватъ единъ видъ горение, са преобрѣщатъ на въглenna кислота. Ами дървата, обикновеннитѣ въглища, каменнитѣ, които горимъ у дома си или въ силнитѣ пеци по фабрицитѣ, не пълнѣтъ ли въздуха съ въглenna кислота? какво ли е количестото на въглennата кислота що издава устата на една фабрична пещъ, дѣто въглища са сипватъ съ камари! Не трѣбва да забравямы и волканитѣ, гиганскитѣ огнища на огня що гори въ срѣдата на земята, която на едно извържение изхвърлятъ въ атмосферата толкозъ въглenna кислота, предъ която всичко за което говорихми по-напредъ не е нищо.

Отъ всичко това са види че отъ всички страни и всѣкога въ атмосферата са истичатъ порои въглenna кислота. Какъ става тогазъ та този газъ, отъ който малко да има умира всѣко животно, не разваля въздуха за да не може да са дигне? Що става тя? Защо служи тя?

Въглennата кислота са завлича отъ текущитѣ води въ морето, дѣто са съединява съ варъ та прави варния камъкъ. Този варенъ камъкъ служи на множество морски животни, които отъ него си правѣтъ чорупкитѣ, покривитѣ и обвивкитѣ, каквото сж костенуркитѣ, мидитѣ, рацитѣ и пр.

Но голѣмото количество въглenna кислота служи за хранението на растенията. Съ помощта на слънчовитѣ сари са извършва една работа, която не може да са разбере, тѣй сжщо както не можемъ да разберемъ живота. Растеніята не са хранѣтъ само отъ земята чрезъ кореньето си; тѣ зематъ още своята храна отъ въздуха, като смучатъ въглennата кислота, амоньяка и водната пара. Слънцето като нагрѣе растенията погълнѣтата въглenna кислота са разлага, въгленьтъ си остава въ растението а кислородтъ са отдѣля и влѣзва

въ състава на въздуха. Отъ това са разбира че дѣтъ, когато има много растения, въздухътъ е по-чистъ отъ колкото е зимѣ. Ещѣ, че тамъ дѣто има много растения и дръвья мѣстото е по-здрoво, по-добро и полезно за живѣяние.

По този редъ атмосферата остава винаги чиста. Животното храни растенията, а растенията хранятъ животното. Но за това други пѣтъ.

II. ОТКРИТИЯ И ИЗНАМЪРВАНИЯ.

Огненната Земя и Ученитъ Експедиции.

Огненната земя е единъ доста голѣмъ полуостровъ, който са нахожда на Югъ отъ Южна Америка. Нареченъ е съ името огненна земя, не че тамъ има нѣкакви огневе, вулкани, горѣцини, или друго нѣщо огнено, както може да си помисли читателтъ, но защото първий открителъ на туй мѣсто е стигналъ нощѣмъ и видѣлъ тамъ да гори огнь.

Има нѣколко мѣсеци отъ какъ една експедиция (походъ) е заминалъ за този островъ съ цѣлъ да направи нѣкои изследования на мѣстото. Таквизъ експедиции са отпрачатъ отъ оеобити за това общества, съ каквито могатъ да са похвалитъ всички просвѣтени държави. Едни отъ тѣхъ обикалятъ въ сѣвернитъ ледени мѣста, въ полярнитъ страни, други на югъ, трети на друго мѣсто, и прочее. Въ Тѣзи експедиции са нахождатъ учени и вѣщи хора но всички отрасли на науката: натуралисти, зоолози, минералози, ботанисти, инджинери, фотографии и други. Всѣки по своята часть прави предирванія и записва онуй което разбира и което интересува учений свѣтъ. Таквизито людие са награждаватъ и отъ правителствата и отъ общества. Тѣ са насърдчатъ отъ всякий просвѣтенъ свѣтъ и неморно са трудятъ въ предиріятіето си. Тѣ ставатъ много пати жертва на океана, жертва на дивата и необудунна сгань отъ дивацы Но предиримчивитъ са не спиратъ предъ никакое препятствие, тѣхъ ги не плаши никаква опасность. Трѣба

да ви кажѣ че на подобни експедиции, на подобни предприимчиви и неустрашими хора ний длѣжимъ всички колоссанни и зобрѣтенія, всички велики откритія на днешнето време. Само чрезъ тѣхъ ний можемъ днесъ да имами на рѣцѣтъ си обширнитѣ познанія за необъеманнитѣ тайни на природата, за обитателитѣ на дивитѣ мѣста, за тамшнитѣ произведения и богатства отъ тритѣ царегва на природата, животни, растения и ископаемы.

Тѣй са правили, тѣй иравѣжтъ еще и днесъ просвѣтенитѣ народы и общества за издирванье и изучванье на всичко сѣществующе върху нашето земно кълбо и у вѣтрѣшнитѣ му дълбочини.

А ний що правимъ? Поне за предирванье и изучванье на нашето мило отечество, на бащината си земя ний що сме направили и що правимъ?

Но думата ни бѣше за експедицията на островъ: Огненна земя а ний са прострахми и отидохми май на далечъ. Да додемъ на думата си.

Експедицията пристигна на скоро въ острова и Г. Пертуизетъ, който я управлява е писалъ слѣдующето писмо до единъ приятель. По интересността си то заслужва вниманіето на читателя.

Ето писмото:

« Сега що примипахми Магеланновий проливъ, и азъ ти пишж на-бърже съ единъ кракъ въ парахода, а съ други на Огненната земя.

« Изгледътъ не е насърчителенъ. Предъ насъ блата и върхове отъ планины. На небосклона нѣколко огнеметны димнипы

« Сѣгледахми, на Сѣверно-Западъ отъ земята на отчаяннето, единъ корабъ съ *Фьогисени*. То бѣхж петима мжжѣе и три жєни цѣли цѣлнинички голы.

« Мжжѣетѣ сж отвратителни; тѣрбохъ валчестъ, рѣцѣ дълги пусгали. Женитѣ не сж твърдѣ грозни; една даже ни са хареса; тя бѣше хубавелка.

« Въ единъ завой тукъ са нохождатъ петъ голѣмы кораби безъ мачти, претѣрпѣли коработрошение.

« Жителитѣ отъ Пунто-Арена ни увѣрватъ че всички хора отъ потопенитѣ и испотрошени тѣзи кораби сж изѣдени отъ *Фьогисенитѣ*.

«Хората ми правѣтъ враници отъ каучукъ (гомме-ластикъ) съ който ще си послужимъ за да применимъ многобройнитѣ рѣки, които видимъ отъ тукъ още.

«Слѣдъ нѣколко минути, чилскій параходъ ни оставя на Божіята милость Надѣвамъ са да бѣдѣ живо и здраво на носъ Хорнъ въ края на януарий.»

Великий Аеростатъ.

«Отвѣдъ атлантическии кондоръ» е единъ твърдъ голѣмъ аеростатъ или баллонъ който отъ нѣколко време са приготвюва въ Съединенитѣ Щати, у Америка. Споредъ най-новитѣ извѣстия този баллонъ е вече свършена работа.

Той има около 200 аршина околорвѣсть, 460 аршина диаметръ, (напрѣки) и е съвсѣмъ непопивателенъ.

Този въздушенъ корабъ ще бѣде изпълненъ съ 35,000 ок. (?) газъ. Въ една враница окачена върху кораба, той ще носи всичкитѣ си потребици.

На скоро Г. Поатвинъ, аеронавтъ—този който управлява балона—ще да трѣгне съ едно множество пѣтници. Пѣтуванъето е отъ най-чуднитѣ: ще са премине изъ Съединенитѣ Щати въ Америка до Европа.

Това предприятие на Г. Поатвина при всичката си чудесность са вѣрва че ще има очакванната сполука.

Моряшки Изобрѣтениа.

Голѣмитѣ и твърдѣ гибелнитѣ бѣдствия, които сполѣтватъ често плавающитѣ по океана параходи призоватъ все повече и повече вниманъето на инженеритѣ върху средствата за избавяньето поне живота на мореплавателитѣ пѣтници. Особито послѣдното ужасно бѣдствие на *Градъ-Хавръ* размърда всички.

Единъ френскій инженеринъ, комуто името са прослави въ Парижъ во време на обсадата, Г. Базинъ е посветилъ всичкий си животъ за да рѣши задачитѣ, на които рѣшението ще принесе велики заслуги на напрѣдъка на военното и гражданско моряшество.

Щомъ са расчува бѣдствието на парахода *Градъ-Хавръ* Г.

Базинъ напуца всичкитѣ си огромни работи, за които ще поменемъ по послѣ, за да направи на бърже, нѣкое малко и просто апаратче (оржде), ефтино и пригодно за носенъе, чрѣзъ което бѣдствующитѣ да са удавѣтъ да могатъ да плаватъ лесно, безъ усилия и движения, толкозь дълго време колкото могатъ трая гладъ и жежда. Примрѣли, даже тѣ не ще бждѣтъ въ опасность да са удавѣтъ.

Апаратътъ на Г. Базина, който всички пѣтници могатъ да покажѣтъ въ камарката си, е единъ нарѣченъ гирданъ отъ каучукъ, който нахлуватъ на врата си. Неговтътъ обемъ е пресмѣтнатъ да държи главата на челоуѣка внѣтъ отъ водата. Гирдантътъ има една кратунка съ ракия която ще може да съживява бѣдствующия; и съ единъ силенъ пискунъ за да може гласа да стига на далечни разстояния. Снабденъ съ този благодѣтеленъ гирданъ, бѣдствующия може да чака 24 часа и повече безъ да са мори съ отчаяни движения, до дѣто най-послѣ нѣкои отъ многобройнитѣ кораби които цѣпѣтъ водитѣ на Океана чуе гласа му и дойде на негова помощ.

Туй скромно изобрѣтение, казва френскій вѣстникъ Опионъ Националь, отъ който снемата настоящитѣ редове, е едно велико благодѣяние въ случай на бѣдствия по морето. Впрочемъ то е единъ епизодъ въ огромния сборъ на трудоветѣ и на новитѣ завоевания, съ които Г. Базинъ надарява моряшството.

На първи редъ отъ тѣзи негови огромни трудове стоѣтъ корабитѣ му които ще преплавватъ Океана въ четири и най-много въ петъ дни, нечувана бързина, която смалява комахай половината отъ бѣдственнитѣ случаи; подиръ идѣтъ неговитѣ електрически огневе, за да избѣгватъ споерѣщанията; огнетѣтъ сѣ устроени здраво, редовно и твърдѣ ефтино. — Моряшството му длѣжи за една машина, прочута и многшумна която очистя при станицата и рѣкитѣ отъ натрупванѣето на пѣсѣкъ. — Върху туй хубаво откритие трѣбва да приложимъ още; риболовството съ подморска ламба, която е като вѣнецъ на изнамѣрванията му. — Подиръ иде *лекометрътъ* чрезъ който може най-право да се мѣри пространството, що зема единъ параходъ отъ трѣгванѣето си до едно друго мѣсто, като показва часъ по часъ, минута по минута, бързината на вървежа.

Г. Базинъ е направилъ още много изобрѣтения въ военното моряшство, отъ които ще поменемъ само *параходътъ* който може да са потопява въ морето.

Преди да свършимъ за изобрѣтенията на Г. Базина ние трѣбва да прикажемъ за единъ опитъ направенъ съ негови раз- носки, за да рѣши една задача, която до днешне време са е гледала като нерѣшима, думата е за подморскій топъ. Нѣколко пѣти сж правени усилия за да са изнамерѣтъ този безцѣненъ камъкъ на топчийството, но никога не са идвало до добра спо- лука.

Г. Базинъ билъ комахай приготвилъ и скроилъ това чудес- но прѣдприятіе, подиръ което нахарчилъ около 22,000 франки. Една комисія отъ вѣщи инженери го пригледвали и намѣри- ли точно и сполучено всичко. Но преди да даде изложението си започенва са Френско-Прусскій бой. Предприятіето на не- моримий Базина са напуснѣло. Той не далъ ухо на страннитѣ сили, кото му предлагали да имъ продаде тайната си въ всич- ката си бѣдность. Той отказалъ и като истененъ синъ на Фран- ца той останѣлъ да чака обстоятелствата да позволѣтъ на не- гового отечество за да са одобне съ едно толкозъ страшно оржжне.

Съ таквизъ людие като Базина, които знаѣтъ да употре- бяватъ въ полза гения си, на мѣсто да са съспни спорѣдъ пре- данията на рутината, Франца ще занеме бърже мѣстото, което еждбата ѣ е назначавала всекога.

С. С. Вобчевъ.

КРИТИКА.

(Продълженіе отъ 3 брой).

Отдѣлъ XVII, въ който сж изложени квадратны- тѣ уравненія, е твърдѣ разбъркано и тѣсно прѣведенъ. Така въ само-то озаглавленіе на отдѣлъ-тъ е прѣведе- но: « *Квадратны уравненія — уравненія отъ вторый стѣ- пень* » (?), при което, обаче, не ся види какво нѣщо сж *уравненія отъ 2-ый стѣпень*: — отъ вторый редъ ли, вто- рый классъ ли, или пакъ отъ вторъ силж (стѣненъ)? Нѣй- дѣ не е казано. А самото опрѣдѣленіе на квадратны-

тѣ уравненія и смѣсь нѣма: § 127 гласи: «*квадратно (четвъртито) уравненіе е онова, въ което най-гольма-та сила на извѣстно-то е квадратна (!?)*; и така г. Тонджоровъ открылъ нѣкаквы-си новы *квадратны силы*», които и самъ Гринлифъ не е сънувалъ!! Въ § 209 прѣводачь-тѣ казва: «*Квадратно уравненіе е такъво уравненіе на което незнайно-то по-горѣ бѣ неизвѣстно-то ся движа (absurdity) до вторж силж*;» а по-долу срѣщаме «*чисти*» и «*смѣшени*» квадр. уравненія вмѣсто *непълны (incomplètes)* и *пълны (complètes)* уравненія.

§ 210-ый, въ който ный смѣемъ да видимъ ржжж-тѣ и языкъ-тѣ на едно общезвѣстно въ книжкжтѣ фабрикаціж лице, по наше мнѣніе е съвсѣмъ излишенъ въ страници-тѣ на «*Практическж-тѣ Алгебрж.*» Прѣводачь-тѣ не си е спомнилъ, че за да разумѣе добрѣ всекожъ еднж отъ приложены-тѣ задавки, и извлече нѣкожъ ползж отъ тѣхъ, ученикъ, трѣбва да знае доста нѣщо изъ Физикж-тѣ и Козмографіж-тѣ; а тѣзи науки за насъ, Българе-тѣ, сж еще по-неизвѣстны и отъ Алгебрж-тѣ, особено Козмографіж-тѣ, на којто името не ся знае въ много наши училища, дѣто Алгебрата вече е введена.

«*Смѣшени-тѣ квадратны уравненія*» сж тѣи прѣведены, що и не чини да ся хабытъ думы (§ 211—216). При туй, срѣщаме едно твърдѣ оригинално названіе — «*четвъртакъ*» (вмѣсто *квадратъ* въ Геометріж-тѣ), отъ което е избродено и споменжто-то вече «*четвъртито*» уравненіе. Странно е еще повече, че това названіе ся находи въ рѣчникъ-тѣ на нашій-тѣ *упжтвачъ по българскый языкъ*, който съ него прѣвежда на българскы френскж-тѣ рѣчь сарггѣ (квадратъ). Г. Богоровъ не е ималъ честь да знае, че рѣчь *четвъртакъ* сжществува всрѣдъ Българіж и значи не квадратъ, а човѣкъ, който е *почетвъртилъ*, сир. оженилъ ся е за четвъртж женж, а также — човѣкъ, който е водилъ четьре жены, или ся женилъ четьри пжти. Впрочемъ изъ неговъ-тѣ рѣчникъ можемъ да научимъ много нѣщо: — птици-тѣ въ него станжли трѣвы и др. т.

Отдѣлъ XVIII въ прѣводъ-тѣ на г. Тонджорова е прѣведенъ безъ всекое убѣжденіе и съображеніе. Куби-

чески, и въобще уравненія отъ высокы стъпени сж прѣдмѣтъ на Высшѣтж Алгебрж, която ся учи въ Университетитѣ. За изучваніе на кубическы-тѣ уравненія ся икисквать познанія повече отъ тыя, що може да ищърпе нѣкой изъ *оклоцатенж-тж* алгебрж на Гринлифа!

Отъ отдѣлъ XIX нататѣкъ практицизмъ въ книгж-тж наченва да поотслабва, нѣ и тозъ отдѣлъ както е прѣведенъ, да му не е завидѣно. Аритметическы отношенія и пропорціи въ прѣводѣ-тѣ нѣма, незнаемъ да лигы има и въ оригиналѣ-тѣ. А въ геометрическы-тѣ отношенія и пропорціи языкѣ-тѣ не прилича на математическый; така, само-то опрѣдѣленіе въ § 221 не ся разбира добрѣ: «отношеніе показва какъ едно количество ся относи камъ друго *подобно количество (!)* спорядъ величинж-тж си» (!). Неразбираме — що иска да каже прѣводачѣтъ подѣ «*подобно количество*» и що ще рече «*спорядъ величинж-тж си.*» Числителница-та на Г. Данова въ тозъ случай може да даде много пд-добро понягіе за *отношеніе*, нежели «Практическа-та Алгебра на Гринлифа въ прѣводѣ-тѣ на Тонджорова. Ето що е отношеніе:

Резултж-тж отъ сравненіе на двѣ величины, въобще, нарича ся отношеніе (по Лагранжа), или: отношеніе на двѣ величины ся нарича число, съ косто трѣбва да умножимъ единж-тж за да получимъ другж-тж.

Въ § 235 пропорціята е такожде невѣрно опрѣдѣлена: «*Сразмѣрность показва равенство на отношенія*»; трѣбва ся каже: *пропорція ся нарича равенство-то на двѣ отношенія.*

Отдѣлъ XX е еще пд-залисано прѣведенъ, нито языкѣ има, нито точны опрѣдѣленія, нито пакъ термини както слѣдва, и за това трудно ся чете. Алгеб. уроци на Ваклидова сж прѣводъ еще отъ минжло-то десетилѣтіе, когато на бѣлгарскы не ся и мысляше за Алгебрж-тж, нѣ все пакъ въ нѣкое отношеніе имжтъ прѣвмущество прѣдъ Тонджоровскый прѣводъ: у Ваклидова ный видимъ поне нѣкоиж послѣдователность, която за Тонджорова нѣма никое значеніе. Да подтвърдимъ това. Г. Тонджоровъ прѣвеждѣ: «аритметическа прогрессія или порядица (!) е единъ рядъ числа или количества, които ся увеличавать или смалявать съ еднж

ещѣж *разликѣ* (!). «Тя ся нарича *Прогрессія съ разли-
кѣ*.» Така говори той; безъ да е далъ понятіе за «*ра-
злика*». А Ваклидовъ овардилъ тѣжъ послѣдователность
като казва първомъ: «аритметическа постепенность (прогрес-
сія) ся нарича единъ редъ отъ прѣдѣли които растать или ся сма-
лявать съ едно сѣще *количество*», а слѣдъ това твърдѣ у-
мѣстно говори: «*количество-то* съ което прѣдѣли-тѣ растать
или ся смалявать ся нарича *разлика*, или *изложитель*.» Това
е голѣмъ недостатѣкъ въ цѣльнѣ учебникѣ.

Под-долу на много мѣста срѣщаме множество как-
то типографическы погрѣшки, тѣй и неразборіи въ грам-
матическый смьслъ. Така, дѣто трѣбвало едры буквы
въ формулы-тѣ тамъ стоіжтъ дребны (§ § 250, 258), гдѣ-
то трѣбва да ся умножи, тамъ събрано (§ 255), а вмѣ-
сто знакъ + написано — (§ 257). А въ § 258 твърдѣ
бескнижно е казано: «*като намѣстимъ тѣжъ стойность
на II за C, въ второ-то уравненіе, и като размѣстимъ
уравненіе-то, имамъ*» Това трѣбвало да ся ка-
же: *Ако вмѣстимъ величинѣ-тѣ на II въ второ-то ура-
вненіе, което опрѣдѣлява (величинѣ-тѣ на) C, и упрес-
тимъ уравненіето, ще имаме* Въ § 254 отъ без-
смысленно-то употрѣбеніе на термины-тѣ слѣдува, че у
Тонджорова имало еше и третя прогрессія — «*писмен-
на*.» Прѣводачъ-тѣ не ся е досѣтилъ, че и негова-та
писменна прогрессія е аритметическа; безсмыслица-та
происходи отъ криво-то употрѣбеніе на думы: «*арит-
метическа*» вмѣсто *цифренна* или *численна* и «*писмен-
на*» вмѣсто *буквенна* прогрессія.

Въ § 259 помежду други-тѣ неразборіи ще посо-
чимъ весма необмысленно употрѣбеныи терминъ — «*из-
ложитель на отношеніе-то*» вмѣсто *знаменатель* или
отношеніе на прогрессіѣ-тѣж. При това, смѣемъ да за-
бѣлѣжимъ, че непростителенъ недостатѣкъ ся брои да ся
употрѣбява една и сѣща рѣчь съ различни значенія въ
нѣколко случаи; прѣводачъ-тѣ ще да е забравилъ, що
е говорилъ въ § 40 въ «изясненія-та и забѣлѣжванія-
та» на прѣводъ-тѣ си? Той говорѣше тамъ, че *изло-
житель* и *показатель* е все едно, а тука веднага срѣ-
щаме да говори, че *изложитель* е друго, нежели *пока-
затель*! По тѣжъ причинѣ правило-то, въ което ся спо-

менувать и двѣ-тѣ рѣчи едно врѣменно въ § 269 нѣма-
 никой смысль. —

Въ отдѣлъ XXII срѣщаме отстѣпленіе отъ общж-
 тѣ терминологіѣ: «*хармоническа прогрессія*» вмѣсто
хармоническа пропорція; а това защо и за какво нез-
 наемъ! Незнаемъ также защо е написана въ особенъ
 отдѣлъ XXIII бесконечно нисходяща-та прогрессія, коя-
 то съставя еднѣ (и послѣднѣ) теоремѣ отъ геометри-
 ческж-тѣ прогрессіѣж. Не можемъ и тука да не ука-
 жемъ нѣкои безсмыслици; като погледнемъ врѣху § 241
 ный четемъ, че *прогрессія* е все едно съ наковано-то
порядица, а като четемъ тѣзи думы изъ § 274: «*Да ся*
намѣри сборъ-тѣ на бесконечнѣж порядицѣж, която ся умаля-
ва въ геометрическѣж прогрессіѣж; (!), ный заключаваме,
че нашійтѣ прѣводачъ подѣ бесконечнѣж порядицѣж раз-
бира съвсѣмъ друго нежели геометрическѣж прогрессіѣж,
което не е друго, освѣнъ нелепость (absurdity). Такы-
ва брѣкотии трѣбва да нѣмѣтъ мѣсто въ учебникѣ.

До тука ный обрѣщаме вниманіе врѣху недоста-
 тѣци-тѣ и указахме на тѣмны-тѣ страны на учебникѣ-
 тѣ; намъ ся щѣше сега да погледнемъ и врѣху свѣт-
 лы-тѣ му страны, за да може самъ читатель-тѣ да прѣ-
 телги и сравны едны-тѣ и другы-тѣ, а слѣдъ туй да
 изведе и свое собствено заключеніе за достоинство-то
 на разгледанж-тѣ книгѣж. Нѣ за жалость, въ тѣжъ кни-
 гѣж, разгледанж строго въ учебно отношеніе, свѣтлы
 страны ный не найдохме. Ако само ся отнесемъ *твр-*
дѣ сниходително къмъ разгледанный прѣводъ на Г-нѣ
 Тонджорова, то едвамъ можемъ посочи врѣху послѣд-
 ны-тѣ три отдѣла (XXIV, XXV, XXVI), които нѣкакъ
 си по-добрѣ сѣ написаны и прѣведены, а также врѣху
 200, 300 задавки заедно съ упражненіе, размѣстены изъ
 текстъ-тѣ на книгѣж-тѣ, макаръ повечето отъ задавки-
 тѣ сѣ не твърдѣ добрѣ прѣведены.

При внимателно разглеждане на прѣводъ-тѣ на
 Г. Тонджорова, ный виждаме, че отъ еднѣ странѣ въ
 него има нѣкои излишны нѣща, споредъ назначеніе-то
 на учебникѣ-тѣ, а отъ другѣ — съглеждаме съществен-
 ны пропуски. Къмъ излишества-та относимъ §§: 19, 20,
 23, 24, 29, 35, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 52, защото нѣ-

кои съвсѣмъ не влизать за въ работѣ, а нѣкои сжъ объяснены на свое мѣсто; а также — § § : 125, 126, 159, 160, 161, 162, 163, 210; отдѣлъ XVIII, отдѣлъ XXII.

Къмъ пропуски-тѣ относимъ: 1) правило и доказательство за знакове-тѣ въ изваждане-то, и въ умноженіе-то, 2) приведеніе, 3) пѣд-сѣстоятелно изложеніе на общій най-гольмъ дѣлитель, 4) понятіе за положителны и отрицателны величины, 5) доказательство на 100-й §, 6) пѣд-сѣстно изложеніе на 150-й §, 7) обще доказательство за възвышеніе въ стѣпень на двоечленны, тричленны и т. н. количества, 8) изложеніе пѣд-добро за извлечение квадратны и кубичны корени изъ числа и алгебрически изрѣченія, 9) пѣд-пѣлно и пѣд-сѣстоятелно изложеніе на мнимы-тѣ величины, 10) пѣд-добро изложеніе на квадратны-тѣ и на быквадратны-тѣ уравненія (§ 217), 11) аритметически отношенія и пропорціи, 12) твѣрдѣ интересна-та статія: изброеніе ядра-та, които сжъ наредены на грѣмады или купища (piles des boulets), 13) неравенства, 14) неопрѣдѣленны уравненія, 15) логаритмы, 16) сложны проценты и 17) срочно исплащаніе.

При други-тѣ недостатѣци, които отчасти зависятъ и отъ самый-тѣ характеръ на книгѣ-тѣ, добавили сжъ еще недостатѣци вмѣкнѣжты отъ прѣводачь-тѣ, кой-то, обаче, не счелъ за прилично да обьясни защо и за какво е струвалъ нѣкои прѣобразованія въ учебникѣ-тѣ. Нѣ Г. Тонджоровъ трѣбва за такѣвъ прогресъ въ наукѣ-тѣ — Алгебрѣ да благодари свои-тѣ учители — двѣ-тѣ американскы знаменитости изъ Конгрегационнѣ-тѣ школъ въ Пловдивъ, които го и съвѣтвахъ за много нѣща въ прѣводѣ-тѣ. Твѣрдѣ добрѣ помнимъ, що, по забѣлѣжваніе-то на тѣзи американскы знаменитости, че *логаритмы-тѣ за Българе-тѣ за сега не трѣбвали, защото тѣ нѣмали мореходство* (the navy), почтенна-та Пловдивека книжарница — да не издава еще и логаритмически таблицы, послуша гы като учены мѣжје и рѣши да издаде на свѣтъ въ такѣвъ видѣ рѣченѣ-тѣ Алгебрѣ, безъ да си спомни, че тя издава книги за *образованіе-то* на младо-то поколеніе, а не току за туй, че тѣзи книги ще го научѣтъ тозь или онъ запаятъ. Нѣма съмнѣніе, че американскы-тѣ знаменитости не сжъ и

щѣли да знаѣтъ българскы-тѣ училища, за които тѣ успѣха да порекомандувать на единъ-два дрипела. Тѣ, хората, сж долѣзли въ Българіѣ да проповѣдвать и распространявать не математикѣ, или каквѣ да е другѣ наукѣ, а реформаціѣ (cleaning of the orthodoxy); па затова не е и чудно, че прѣпорѣчено-то и прѣхва-лено отъ тѣхъ chef d'oeuvre на Гринлифа, по тѣхно обещданіе и рѣшеніе, появи ся въ българскый свѣтъ таквозь оклоцатено и осакатено безъ нѣкои статіи, които не трѣбовали на Българе-тѣ нам'защо-си.

Пловдивска-та книжарница не ся е усмелила даже да си помысли, че подобенъ прѣводъ може да бѣде и не добръ за напечатваніе като учебникъ за въ наши-тѣ училища: защото е была увѣрена, че *учены-тѣ* новосвѣтскы знаменитости нѣма да прѣпорѣчатъ нѣщо лоше. До колко е вѣренъ тѣхный-тѣ отзывъ за логаритмы-тѣ нека сждятъ наши-тѣ математици, които знаѣтъ назначеніе-то на математикѣ-тѣ въ срѣдни-тѣ училища; а българскы-тѣ младежи нека помнѣтъ, че тѣ не сж достойны да знаѣтъ логаритмы, защото Българе-тѣ нѣмѣтъ еще мореходство (the navy)!

Вслѣдствіе пропуцаніе-то на логаритмы-тѣ въ прѣводъ-тѣ на Тонджорова сж пропуцнѣты и послѣдны-тѣ весма важны статіи: *сложны проценты* и *срочно исплащаніе* (annuités), които, наистинѣ, безъ логаритмы-тѣ не можѣтъ да ся учѣтъ въ Алгебрѣ-тѣ. Ученици-тѣ, които свѣршвать по тѣхъ книгѣ своето алгебрическо ученіе, ще си помыслятъ, че сж свѣршили цѣлѣ-тѣ Алгебрѣ ако и да не сж; тѣ ще знаѣтъ нѣколко думы изъ кубическы-тѣ уравненія, които рѣшително безъ ползѣ быхѣ учили, а нѣма да знаѣтъ много нѣща пд-важны, дору и практическы, които при всичкый си практицизмъ Гринлифова-та книга не е было въ състояніе да имѣ съобщи. Въместо отдѣлъ XVIII-й не можѣхъ ли да ся внесѣтъ въ учебникъ-тѣ *неопрѣдѣленны-тѣ уравненія*, които сж прѣдмѣтъ на Началнѣ-тѣ Алгебрѣ и които сж хыляды пкти пд-приложимы на практикѣ, неже ли всекое уравненіе отъ 3-ѣ и 5-ѣ степенъ? Немѣ сичко това е сторено по нѣкоіѣ программѣ?

Освѣнъ тѣзи недостатѣци и погрѣшки въ прѣводъ-

тъ, има правописны погрѣшки твърдѣ много, което още повече прави книгѣ-тѣ неудобнѣ за четеніе. Никакъ не можемъ да не съжалѣемъ, че таквазъ важна книга, както Алгебрата, е прѣведена тѣй безмѣрно немарливо! Това е толкова повече неприятно, че връху неіж сѣ прилагали свои-тѣ сили нѣколко души — и чужденци и Българе — които ще да сѣ могли, навѣрно, да не допустѣхѣтъ появленіе-то на книгѣ-тѣ въ такъвъ видѣ.

Като обърнемъ вниманіе връху сичко казано, ний ще дадемъ такъвъ общъ огледъ за прѣводѣ-тѣ на г. Тонджоровъ — «Практическа Алгебра»:

1° Въ прѣводѣ-тѣ на Тонджорова не сѣществува никаоя послѣдователность въ изложеніе-то на математически-тѣ истины;

2° Колкото за языкѣ-тѣ на «Практическа Алгебра», условіе твърдѣ важно за всеко съчиненіе, а особено за единъ учебникъ, той сѣ отличава съ забѣлѣжителнѣ неточность и неправилность, както видимъ отъ приведены-тѣ пѣ-горѣ мѣста; той не е математически;

3° Въ прѣводѣ-тѣ на г. Тонджорова нѣма общѣ терминологія, а колкото іж има — прѣдставлява такъвѣзъ вариациѣ, която на секѣ стѣпнѣ бѣрка ученикѣтъ;

4° По свой-тѣ исключителный практицизмъ и сухость реченый учебникъ не съотвѣтствува на наши-тѣ училища;

5° Отъ фактически странѣ въ реченый прѣводѣ срѣщатъ сѣ доста невѣрности и противорѣчія въ прѣдаваніе-то на нѣкои фактове;

6° Прѣводѣ-тѣ е оклоцатенъ и осакатенъ съ изхвърганіе-то изъ него на нѣкои статіи и съ оставаніе въ текстѣ-тѣ на нѣкои други, които си нѣмѣтъ мѣсто въ Началнѣ-тѣ Алгебрѣ;

7° Външній видѣ на изданіе-то е не съвсѣмъ удовлетворителенъ: цѣна 15 гроша, въ сравненіе съ Числителницѣ-тѣ на Данова (364 стр. цѣна 8. гр.) три пѣти пѣ-скѣпа;

8° Часто такыва безъ съображеніе прѣведени и издадени книги, разгледваны въ педагогическо отношеніе, принисатъ повече врѣдѣ, нежели ползѣ. Трѣбва при това да забѣлѣжимъ, че такыва алгебри, каквато е

« Практическа-та » въ прѣводъ-тъ на Тонджорова, рѣдко доживѣватъ до второ издание, защото тѣ ся харесватъ обыкновенно само тѣмъ, които ты пишѣтъ или прѣвеждатъ, и оттуй ный ся ударжаме отъ всекой съвѣтъ къмъ прѣводачь-тъ.

По тѣзи пд-главны причины прѣводъ-тъ на г. Тонджорова: « Практическа Алгебра », не може да служи ни като рѣководство, ни като полезно пособіе при прѣподаваніе-то на Алгебрѣ-тъ въ наши-тъ сръдни общеобразователны училища. —

Г. Кырковъ.

Николаевъ, 1872 Августъ 1-й.

СМЪСЬ.

Избрани думы.

И наймалко вода, като втича, може и най-гольмый корабъ да потопи.

Рыбата обыча водѣтъ, птичето — въздухътъ, а добрата жена — кѣщѣтъ.

Дерзновеніето е най доброто оржжіе.

Заговѣзни подирь заговѣзни завеждатъ ни въ болницѣтъ.

Хубавитъ ботуши неправятъ добръ конника.

Малко птиче не ся вижда въ голъмо гнѣздо.

Всяко птиче само съ клювътъ ся може да чуролика.

Бѣди, въ наканваніе, като мелчовъ, а въ — вършеніе — като бързкрыло птиче.

Мнозина ся които стрижатъ, а малцина които пасѣтъ словесното стадо.

Сѣдбата на Коронясанитъ Главы.

Изъ едно историческо обозрѣніе, което объема 64 нареди отъ происхождението на царствата до края на 18-й вѣкъ, извличама слѣдующитъ любопытни статистически свѣденія.

Всячки царье, които сѣ царували въ туй временно растояніе възлазѣтъ на 2,542. Отъ тѣхъ 299 души сѣ свалены отъ престола, 64 сѣ дали уставката си, 20 сѣ убили сами себе си, 11 сѣ подлудѣли, 105 умрѣли на бой, 123 поробени, 23 мѣчели, 151 убити, 62 отровени, 108 осѣдени на смъртно наказаніе.